

Зміст

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ У СФЕРІ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН.....	4
РОЗДІЛ 2 ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ У СФЕРІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ТА ВІДНОСИН СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	29
РОЗДІЛ 3 ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ У СФЕРІ НАУКИ ТА ОСВІТИ.....	43
РОЗДІЛ 4 ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН.....	45
РОЗДІЛ 5 ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ У СФЕРІ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН.....	54
РОЗДІЛ 6 ОГЛЯД КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	64
РОЗДІЛ 7 ОГЛЯД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	79

Вступ

24 лютого 2022 року внаслідок цинічного вторгнення росії на територію нашої суверенної держави прийшла повномасштабна війна, яка стала продовженням ескалації збройної агресії проти нашої держави, що розпочалася ще в 2014 році. Негайною реакцією на злочинні дії росії стало введення в Україні воєнного стану як особливого правового режиму, що призводить, зокрема, й до істотного обмеження особистих немайнових та майнових прав фізичних та юридичних осіб.

Разом з тим, як це часто буває в мирний час, норми права, спрямовані на врегулювання конкретних правових відносин, не встигають за змінами. Так, ворожий акт агресії проти нашої держави викликав нагальну потребу в перегляді чи істотній зміні механізмів правового регулювання суспільних відносин. Як результат, починаючи з 24 лютого п.р. Президентом України, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України ухвалено значну кількість різнорівневих нормативно-правових актів, спрямованих на перегляд, зміну чи скасування окремих підходів до врегулювання суспільних відносин у воєнний час.

На запит Голови Верховної Ради України Р. Стефанчука науковцями Київського регіонального центру Національної академії правових наук України проведено аналітичне дослідження законів та зареєстрованих у Верховній Раді України проєктів законів, починаючи з введення воєнного стану в Україні, з урахуванням сфер його застосування (станом на 15 квітня 2022 р.).

Розділ 1

ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ У СФЕРІ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН

1. Закон України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» від 03.03.2022 № 2116-IX

Закон України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» від 3 березня 2022 року № 2116-IX відповідає загальноновизнаним міжнародним нормам, принципам та правилам і спрямований на забезпечення суверенітету і територіальної цілісності України, національних інтересів, національної безпеки, забезпечення її економічної самостійності, прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави. Примусове вилучення в Україні об'єктів права власності російської федерації та її резидентів, яке регламентується цим Законом, узгоджується з принципом пропорційності, яким передбачається, що засоби повинні відповідати пропорційним чином попередньому протиправному діянню сторони, проти якої вони вживаються.

Розширення кола резидентів російської федерації та уточнення частини першої статті 2 Закону шляхом вказівки на проведення примусового вилучення в Україні об'єктів права власності російської федерації та її резидентів у рахунок майбутньої репарації на користь держави Україна, що пропонується в проєкті Закону про внесення змін до Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» щодо уточнення окремих положень (№ 7169), додатково обґрунтує відповідність дій України нормам міжнародного гуманітарного права за умови

розмежування компетенції Ради національної безпеки і оборони України та суду щодо прирівнення фізичної чи юридичної особи (незалежно від громадянства, місця проживання, місцезнаходження, здійснення основної діяльності тощо) до резидентів, на яких поширюється дія Закону, та визначення порядку примусового вилучення об'єктів права власності таких осіб, а також заміни терміну «репарації» терміном «відшкодування» (компенсація) шкоди, завданої військовою агресією російської федерації проти України.

З метою досягнення системності, повноти та обґрунтованості законодавчих рішень, доцільним є удосконалення Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» шляхом розробки та прийняття підзаконних нормативно-правових актів за такими напрямками:

- 1) розроблення процедури (порядку) виявлення та примусового вилучення об'єктів права власності російської федерації та її резидентів;
- 2) розроблення та затвердження методики оцінки таких об'єктів;
- 3) визначення уповноваженого органу чи особи, на яких покладається обов'язок здійснити передачу (прийняття) об'єктів права власності російської федерації та її резидентів, що підлягають примусовому вилученню, та порядку (процедури) такої передачі.

2. Постановою від 01.04.2022 № 2185-IX прийнято за основу проєкт Закону України про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації

Розробниками даного проєкту Закону запропонована нетипова для цивільного законодавства модель відшкодування шкоди. З одного боку, йдеться про реалізацію позитивних обов'язків держави Україна, з іншого – про «класичну» деліктну модель відшкодування протиправно завданої шкоди. Водночас дослідження змісту законопроєкту дозволяє дійти висновку про потенційну здатність визначеного ним

алгоритму компенсації забезпечити ефективне поновлення майнових прав осіб, що втратили житлову нерухомість внаслідок військової агресії росії.

Слід звернути увагу на положення частини третьої статті 4 проєкту Закону, відповідно до якої одночасно з отриманням компенсації власник нерухомості укладає договір про відступлення державі Україна права вимоги до держави-терориста щодо відшкодування збитків за пошкодження або знищення об'єкта нерухомого майна, заподіяних внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією росії.

У наведеному контексті запропонована розробниками проєкту Закону модель цієї статті вбачається обгрунтованою та релевантною.

Окремо зазначимо, що виправданим є врегулювання відносин з компенсації саме на рівні спеціального закону, а не на рівні основного акта цивільного законодавства – Цивільного кодексу України, оскільки йдеться про специфічні випадки відшкодування шкоди в позасудовому порядку. До того ж, слід звернути увагу і на прогнозовано тимчасовий характер компенсаційних механізмів, передбачених проєктом Закону (зважаючи на тимчасовий характер воєнного стану).

Загалом позитивно оцінюючи намагання законодавця унормувати алгоритм отримання потерпілими від військової агресії росії справедливого відшкодування, слід звернути увагу на окремі питання, які потребують уточнення.

1. Так, у статті 1 «Визначення термінів» зазначено, що інші терміни (окрім тих, які безпосередньо визначені у статті 1 проєкту Закону) вживаються у значенні, наведеному в інших законодавчих актах України. У наведеному контексті слід звернути увагу на нерелевантність актуальній ситуації визначення поняття «бойові дії», що міститься в Законі України «Про оборону України». Так, відповідно до абзацу 24 статті 1 Закону України «Про оборону України» бойові дії – форма застосування з'єднань, військових частин, підрозділів (інших сил і засобів) Збройних Сил України, інших складових сил оборони для вирішення бойових (спеціальних) завдань в операціях або самостійно під час відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту, виконання інших завдань із застосуванням будь-яких видів зброї (озброєння). Водночас для цілей ефективного

відшкодування шкоди під «бойовими діями» слід розуміти будь-які дії, пов'язані із здійсненням воєнної агресії (у тому числі і такі, що не мають тривалого характеру) та захисту від такої агресії (у тому числі оборонні дії, спрямовані на захист від збройної агресії у повітряному просторі). Таким чином, вбачається обґрунтованим передбачити таке визначення бойових дій: *«Бойові дії – будь-який акт воєнної агресії (у тому числі такий, що не здійснюється систематично) та дії національних військ, авіації, флоту з метою протидії наступу противника, відбиття його ударів й утримання займаної своїми військами території (зокрема, у повітряному просторі)»*.

2. Потребує уточнення стаття 2 «Отримувачі компенсації». Так, зокрема, на отримання компенсацій мають право громадяни України. Загалом підтримуючи логіку розробників проєкту Закону щодо неможливості отримання компенсації іноземцями та особами без громадянства, вбачається доцільним уточнити положення щодо відшкодування шкоди співвласникам об'єкта нерухомого майна в ситуаціях, якщо одним із співвласників є іноземець або особа без громадянства, а іншим співвласником – громадянин України.
3. Вбачається доцільним передбачити заборону на передання права вимоги до росії іншим суб'єктам, окрім держави Україна.
4. Відповідно до частини другої статті 6 проєкту Закону граничний розмір компенсації у вигляді об'єкта нерухомого майна не може перевищувати вартості 150 м² за один об'єкт нерухомого майна. Викладене свідчить про відсутність реалізації принципу повного відшкодування шкоди, передбаченого цивільним законодавством України. У контексті викладеного обґрунтованим вбачається застереження про отримання відшкодування в повному обсязі в порядку, передбаченому чинним законодавством України (зокрема, шляхом звернення до наднаціональних судових інституцій). У якості альтернативного механізму забезпечення реалізації принципу повного відшкодування шкоди доцільно розглянути можливість передання державі Україна права отримати відшкодування в повному обсязі від держави-агресора і подальше відшкодування шкоди в повному розмірі конкретною потерпілою особою (за межами цесії, передбаченої проєктом Закону).